

DIYARBAKIR SURİÇİ TARİHİ KENT BİLGİ SİSTEMİ ÖNERİSİ

Dr. Ahmet YILDIRIM*

Özet

Günümüz bilgisayar teknolojisi, insan hayatını kolaylaştıran birçok yönüyle hızla gelişmektedir. Bu gelişmelerden biri de farklı alanlarda uygulanan Coğrafi bilgi sistemleridir. CBS sunduğu araçlarla mekân ile ilgili olayların analizine ilişkin farklı parametreleri ve mekânsal olayları karşılaştırabilme ve analiz yapabilme gücüyle plan ve strateji geliştirme konusunda vazgeçilmez bir teknoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Coğrafi Bilgi sistemlerinin uygulamalarından biri de kent bilgi sistemleridir. Birçok kentimizin tarihsel bir kimliğe sahip olduğu ve karmaşık bir doku sergilediği bir gerçektir. Bu kentlerimizden biri de hiç kuşku yok ki yeryüzünün en eski kale kentlerinden biri olan Diyarbakır kentidir. Kale kentlerin iç içe geçmiş karmaşık modern ve tarihi özelliğinden dolayı sahip olduğu planlama güçlüğü bir yana, yeryüzünde benzeri az görülen bir yıkım ve yağmaya sahne olan Diyarbakır kenti, konu açısından ayrıca önem arz etmektedir. Diyarbakır Suriçi'nin Kentsel ve tarihsel dokusuna ilişkin bir bilgi sistemiyle, çağdaş, modern coğrafyanın insana hizmet etme ve diğer ilgili bilim dalları ve uygulayıcıları ile aynı platformda ortak dilde çalışma metodolojisi olan Coğrafi Bilgi Sistemini kullanarak yok olmakta olan tarihi bir mirasın envanterini çıkarmaya ve ileriye dönük stratejiler geliştirilmesi, bilimsel kriterlere uygun bir coğrafi bilgi ortamının oluşturulması bu çalışmanın ana hedefi olacaktır.

Anahtar Kelimeler: GIS, Diyarbakır, Suriçi, Kalekent, Tarihi Kent

- Dicle Üniversitesi ZiyaGökalp Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi ABD, 21280,Diyarbakır ayildirim@dicle.edu.tr

Abstract

The existing computer technology, which facilitates human life, is improving in many respects. One of these improvement is Geographic Information Systems (GIS) which are applied in many fields. GIS devices with their means can compare and analyze various parameters and platial events concerning the events and related events; we consider it as an indespensable technology with its power to develop plan and strategy. One of their application is city data systems. It is a fact that many of our cities has a historical complicate texture. One of our these cities is without no doubt is one of the oldest castle city Diyarbakır. Diyarbakır city both owing to the one in the other complicated modern and historical character it has planning difficulty and with the demolition and the loot of which suchlike has never been unprecented is of great importance. Therefore, with an urban and historical texture of Diyarbakır Suriçi (the inner side of the Old city) concerning an information system; the service of contemporary and modern Geography to human beings, and with using Geographical Information System (GIS) which is the study methodology of the common language of the related science branches and the performers, requires stocking inventory of a vanishing a historical heritage, to improve strategies directed to future and to compose a geograhical information medium comply with the scientific criterions.

Key Words: GIS, Diyarbakır, Suriçi, Castle city, Historical City

DİYARBAKIR SURİÇİ TARİHİ KENT BİLGİ SİSTEMİ ÖNERİSİ

The Suggestion of city information systems of the history Suriçi,
Diyarbakir

1. Giriş

Diyarbakır'ın ana kentsel dokusu geniş bir bazalt platosu üzerinde Kuzeydeki dağlık alanlarla güneydeki step düzlükleri arasında yerleşmeye uygun bir alanda kurulmuş ve oldukça eski bir yerleşmedir. Doğusunda Dicle Nehri'nin aktığı Dicle Vadisi ile verimli tarım alanları bulunmaktadır.

Doğusunda Dicle Nehri akmakta bu vadinin batı kesiminde Karacadağ bazaltlarının oluşturduğu bir korniş yer alır. Savunmaya elverişli bir sahada yer alan bu şehir tarihi İpek Yolu üzerinde kurulmuştur.

Diyarbakır kenti sahip olduğu coğrafi konum, sade topografya, ulaşım ağı, verimli tarım alanları, iklimi ve savunmaya elverişli konumu ile tarih boyunca birçok medeniyetin istilasına uğramış; tarım, sanayi, ticaret, ulaşım yönünden gelişmiş tarih boyunca önemini korumuştur [1].

Zengin bir tarihe sahip olan ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Diyarbakır'da her dönemin izlerini taşıyan sayısız tarihi yapı mevcuttur. Ne var ki bu eşsiz yapılar bilinçsizce uygulanan imar politikaları ve yanlış kullanım ve 1970 sonrası yaşanan yoğun ve çarpık kentleşmeye bağlı olarak şiddetle tahrip edilmiş ve ortadan kaldırılmış bulunmaktadır. Daha geç olmadan bu tarih mirasının bilimsel tabana oluşturulmuş bir bilgi sisteminin oluşturulması kaçınılmazdır.

Bu çalışmada konuyla ilgili amaç kapsam hedef ve yöntem gerekli bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

2. Diyarbakır Suriçi Tarihi Kent Bilgi Sistemi

Hızla büyüyen ve gelişen kentlerde kentleşmenin takibi ve kontrolü, yatırım ve hizmet çalışmalarının en optimum, ekonomik ve iyi koşullarda yerine getirilmesi, kentin bu gününü ve yarınını yaşayacak insanların ihtiyaçlarının tespiti, planlaması ve karşılanabilmesi için bilgi sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) adı altında genelde ifade edebileceğimiz, kent bazına indirildiğinde ise Kent

Bilgi Sistemi (KBS) olarak adlandırabileceğimiz bilgi sisteminin kurulması, bunların yukarıda sıralanan ihtiyaçların karşılanmasında önemli bir hizmet aracı olarak önemi gittikçe artmaktadır [2].

Diyarbakır, çevre yerleşmelerden aldığı göç nedeniyle hızla gelişmekte ve gelişmeler kontrolden çıkmaktadır. Bu çarpık gelişmeyi önlemede yönetimi de yetersiz kalmaktadır. Bu durumun geçekondulaşma, altyapı sorunları, çevre sorunları gibi pek çok sorunun ötesinde en önemli tahribatı tarihsel doku üzerinde olmaktadır. Bu nedenle Diyarbakır'da CBS kuruluşu kentsel planlama ve korumanın en etkin yoludur [3].

Şekil 1. Diyarbakır Kale kenti ve çevresini gösteren 3 boyutlu sayısal arazi modeli

Ancak asıl önemlisi Suriçi Tarihsel Kent Bilgi Sistemi'nin Diyarbakır büyük şehir kent bilgi sisteminden ayrı spesifik bir konu ve proje olarak düşünülmesi ve ele alınması gerektiğidir.

3. Çalışmanın aşamaları:

1. Teknik ve yönetim birimleri: Suriçi bilgi sistemi oluşturulurken her şeyden önce amaç iyi belirlenmeli çalışma klasik kent bilgi sistemlerinden farklı düşünülerek ele alınmalıdır. Bu amaçla bilginin doğruluğu ve seçimi, gerekli doğruluk standartlarının belirlenmesi, güncelleştirme şemalarının tasarlanması, verilerin ilgili amaçlar doğrultusunda analiz edilmesi ve planlama, izleme ve genel idari

kullanımlar için ilgili disiplinlerce seçilmiş teknik bir ekip ve sorumlu yönetim oluşturulması gerekmektedir.

2. *Sayısal harita üretimi:* Çalışmaya öncelikle sur içinin yersel ölçüm, fotogrametri, sayısallaştırma, uzaktan algılama yöntemleriyle veya varolan haritaların sayısallaştırılmasından elde edilen vektör veriler, idari kayıtlardaki bilgiler birleştirilecektir. Daha sonra çalışmanın grafik tabanını oluşturacak 1/1000 ya da 1/500 ölçekli hassas ayrıntılı bir planı çıkarılmalı, bu plan sayısallaştırılarak bilgisayar ortamına aktarılmalıdır(Şekil, 2).

3. *Veri kaynakları ve veri toplanması:* Çalışmada öncelikle bilgi sisteminin kurulacağı Suriçi' ne ilişkin veriler toplanmalıdır. Bu aşamada

Şekil 2. Diyarbakır Suriçi'nin Sayısallaştırılmış Planı

çalışmanın yapılacağı alana ilişkin tüm doğal, kültürel, sosyoekonomik, demografik veriler toplanarak bir veri tabanı oluşturulmalıdır.

Sahanın tarihi mekân, sosyoekonomik, kültürel ve doğal özelliklerine ilişkin veriler:

- Kayıtlı veriler:
- Bilimsel araştırma ve raporlar
- Tarihi mekânların nitelikleri ve son durumları
- Şehir içi arazi kullanımı
- Fonksiyonel alanlar
- Tarih, kültürel ve alanların fotoğrafları
- Yöreye ilişkin tanıtım amaçlı video filmler

- Sokak ve cadde özellikleri, kapasiteleri
- Alt yapı kapasite ve ağ özellikleri
- Açık ve yeşil alanlar, nitelikleri ve kullanım şekilleri

4. *Database ve ilişkilendirme:* Bu veriler toplandıktan sonra alana ilişkin grafiksel bilgiler bilgisayar ortamına tarayıcı ya da digitizer yardımıyla sayısallaştırma yoluyla girilecektir. Coğrafi bilgi sistemi yazılımı yardımıyla vektörel verilerle ilişkili topolojiler kurularak, grafiksel veri ile yazımsal veri eşlenecektir. Bu aşamada tarihi mekânlara ilişkin oluşturulan fotoğraf ve film kütüphanesindeki veriler coğrafi bilgi sistemi ortamına aktarılmalıdır [4].

5. Daha sonra alana ilişkin grafiksel veriler tarayıcı veya sayısallaştırıcı aracılığı ile bilgisayar ortamına aktarılacak ve oluşturulan veri tabanı ile ilişkilendirilerek bilgi sisteminin ana iskeleti oluşturulacaktır.

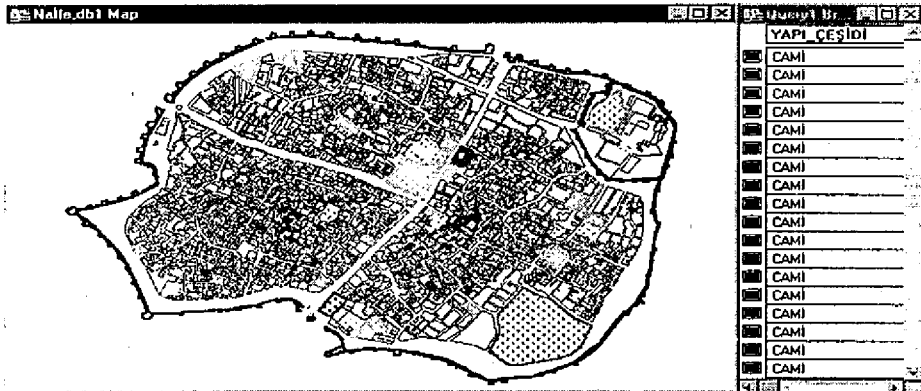
Legend

YAPI_ÇEŞİDİ

■	0	[3959]
■	CAMI	[18]
■	HAMAM	[3]
■	HAN	[2]
■	KÜMBET	[4]
■	KİLİSE	[4]
■	MESCİT	[3]
■	MÜZE EV	[3]
■	PARK	[7]
■	RESMİ BİNA	[13]
■	SURLAR	[1]
■	TARİHİ EV	[40]
■	TÜRBE	[1]
■	TİCARET OTOPARKI	[2]
■	OZEL PLANLAMA ALANI	[5]

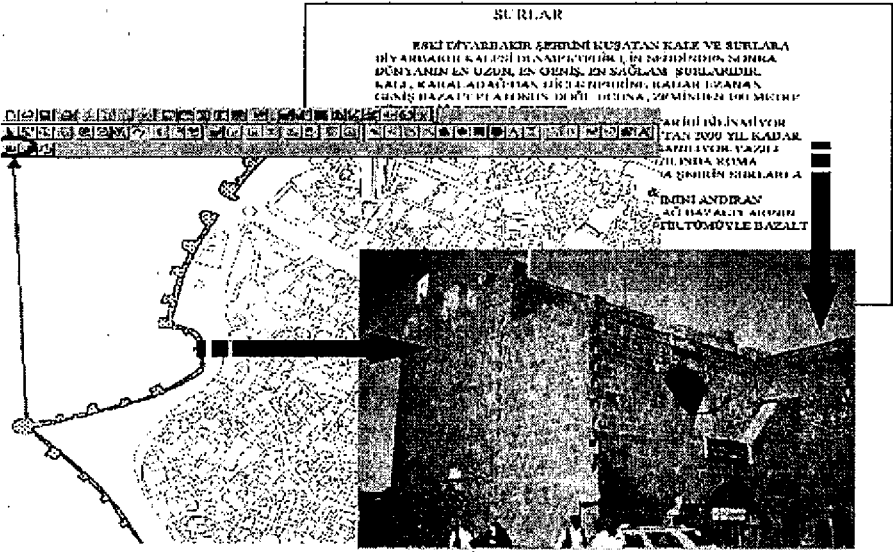

Şekil 3. Suriçi'ndeki tarihsel yapıların niteliklerine göre oluşturulmuş bir tematik harita.

Şekil 4. Veri tabanından sadece camilerin istendiği sorgu penceresi

6. Tarihi ve kültürel yapıların, açık alanların ve turistik değeri olan tüm yapı ve açık alanlara ilişkin bir fotoğraf ve film bankası oluşturulacak ve bunlar bilgi sistemindeki grafiksel veri ile ilişkilendirilecek ve coğrafi bilgi sistemi tabanlı haritalar üzerinden sorgulamalar ve mekânsal analizleri yapılabilecektir (Şekil, 5).

Şekil 5. Belgeler ve dijital harita arası bağlantı (Hotlink uygulaması)

Son aşamada Suriçi mekânsal bilgilerinin internet üzerinden paylaşımına yönelik uygulama gerçekleştirilebilir. Projenin uygulanmasıyla Türkiye’de ilk kez bir tarihsel mekânın coğrafi bilgi sistemi desteği ile çok geniş kullanıma açılması söz konusu olabilecektir.

Oluşturulan coğrafi bilgi sisteminin yöredeki değişiklikler nedeniyle güncel tutulması gerekliliği vardır. Bu bakımdan yörede olan değişiklikleri coğrafi bilgi sistemine aktararak güncelleştirecek ve gerekirse sistemin bakımını yapacak teknik elemanlar eğitilmelidir. Böylece sistem kendi içinde tutarlı ve sürekli güncelleştirilebilen bir yapı içerisinde gelişecektir.

4. Sonuç

Surları, hanları, hamamları, tarihi ipek yolu üzerinde bulunan kervansarayları ile 26 medeniyetin izlerini taşıyan Diyarbakır’daki eski yapılar gün geçtikçe büyük bir tahribata sahne olmaktadır.

Tüm Suriçi tarihsel yapıların özelliklerini ve envanterini birbiriyle ilişkilendirmek veri tabanı şeklinde oluşturmak artık kaçınılmazdır. Böyle bir çalışma şehircilik, turizm, tarih, arkeoloji, planlama gibi birçok çalışmada önemli bir altlık oluşturacaktır.

Diyarbakır Suriçi bilgi sisteminin oluşturulmasıyla tarihin kaybolmasının ve ekonomik kayıpların önüne geçilecektir. Ayrıca her türlü planlamada zaman ve mali kayıplar önlenecek, daha sonra her türlü değişiklik durumunda veya farklı çalışma alanında sisteme güncel bilgi girişi mümkün olacaktır.

Oluşturulacak Suriçi tarihi kent bilgi sistemiyle:

- Gittikçe yok olan tarihi bir mirasın envanteri çıkarılabilir.
- Fotoğraf ve arşivlerde var olan yapıların lokasyonu tespit edilebilir.
- Turizm, rehberlik ve planlama faaliyetlerinde el altında ulaşılabilecek ve adres sorgulaması yapılabilecek bir harita oluşturulabilir.
- Zamanla yapılarda meydana gelecek değişiklikler tarih olarak güncelleştirilebilir.
- Tarihsel risk haritası oluşturulabilir
- Farklı parametreler doğrultusunda çok çeşitli ve değişik ihtiyaçlara cevap verebilen yeni harita üretimi gerçekleştirilebilecek bu işlem, zamandan, paradan, emekten tasarruf sağlayacaktır.
- Çalışma belediyeciliğe yönelik kent bilgi sistemine önemli bir altlık oluşturacaktır.

Referanslar

- SÖZER, A.N. (1969) *Diyarbakır Havzası*, Diyarbakır'ı Tanıtma Ve Turizm Derneği Yayınları, No: 19, Diyarbakır
- BAZ İ. (1999) *Yerel Yönetimler İçin Kent Bilgi Sistemi Tasarımı*, Yerel Yönetimlerde Kent Bilgi Sistemi Uygulamaları Sempozyumu, 13-15 Ekim 1999, Trabzon
- ARICAN, G. (1999) *GAP Kentsel Sanitasyon Ve Planlama Projesi Kapsamında Diyarbakır Kent Bilgi Sisteminin Oluşturulması Çalışmaları*, Yerel Yönetimlerde Kent Bilgi Sistemi Uygulamaları Sempozyumu, 13-15 Ekim 1999, Trabzon
- KAFAROV R.; ÇABUK A. (1999) *Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Mültimedya Destekli İnternet Tabanlı Turizm Bilgi Sistemi Oluşturulması : Belek Örneği (TURISKOTEK PROJESİ)* Bilişim Teknolojileri Araştırma Enstitüsü Gebze-Kocaeli